

The circumstances which are based on the return of a person from the penalty or its ordering for corruption personal professional and professional activities related to public services

Обставини, що є підставою для звільнення особи від покарання чи його відбування за корупційні злочини у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Artem Shevchyshen

Ключові слова:

доказування, звільнення від покарання, тяжка хвороба, строки давності, корупційні злочини у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Key words:

evidence, exemption from punishment, serious illness, limitation periods, corruption crimes in the field of service and professional activities related to the provision of public services.

Постановка проблеми. До недавнього часу кримінальним законодавством України передбачалась можливість застосування інституту звільнення від покарання або його відбування стосовно осіб, які вчинили корупційні злочини. Однак законодавець, демонструючи своє бажання приборкати корупцію, яка є однією з основних загроз національній безпеці та політичній стабільності України, заборонив таке звільнення з метою посилення кримінально-правової реакції на її прояви. Зокрема, прикінцевими положеннями Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII¹ до КК України були внесені зміни в частині виключення можливості звільнення осіб, які вчинили корупційні злочини, від відбування покарання з випробуванням (ст. ст. 75, 79 КК України).

Очевидно, запроваджуючи відповідні зміни, законодавець виходив із відомого афоризму про те, що «від злочину втримує не суворість покарання, а його невідворотність», та мав на меті прискіти давно спрацьований механізм ухилення корупціонерів від реальної відповідальності, які здебільшого звільнялися від відбування покарання з випробуванням. Однак такий підхід вітчизняного законодавця навряд чи можна вважати дієвим та ефективним засобом протидії корупції, оскільки внаслідок заборони застосування інституту звільнення від покарання вчинення корупційних злочинів зменшилось. Окрім того, відсутність можливості звільнення від покарання корупціонерів на загальних засадах ускладнює процес доказування їх вини, викриття інших співучасників, відшукання майна, здобутого злочинним шляхом, можливості щирого каяття, активного сприяння розкриттю цього та інших корупційних злочинів тощо. Це пояснюється тим, що в обвинуваченого у вчиненні корупційного злочину єдиним шансом уникнути покарання є заперечення висунутого обвинувачення, здійснення тиску на свідків, потерпілих, перекручування та приховування слідів злочину, оскільки у разі доведення вини йому буде призначено реальний термін покарання. Іншими словами, якщо б щодо особи-корупціонера була можливість застосування інституту звільнення від покарання на загальних підставах, то він би охочіше «пішов на співпрацю» із правоохоронними органами та сприяв розкриттю злочину, викрив інших співучасників тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти доказування обставин, що є підставою для звільнення від покарання, розглядалися у працях А.С. Барабаша, Л.М. Володіної, О.А. Губської, І.А. Семенюти, С.В. Тищенко, А.О. Чернієнка та інших вчених. Водночас досліджень, які б стосувались обставин, що є підставою для звільнення від покарання та його відбування за вчинення корупційних злочинів у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, зокрема у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку, звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, амністії та помилування, не здійснювалось.

¹ Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1698-18/page2>.

Метою статті є дослідження особливостей доказування обставин, які є підставою для звільнення від покарання за корупційні злочини у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Виклад основного матеріалу. Заборона застосування окремих видів звільнення від покарання за вчинення корупційних злочинів не є універсальною, оскільки у КК України все ж таки передбачена така можливість за наявності певних підстав, а саме:

- 1) у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку (ст. 80 КК України);
- 2) звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років (ст. 83 КК України);
- 3) звільнення від покарання за хворобою (ст. 84 КК України);
- 4) амністія (ст. 86 КК України) та помилування (ст. 87 КК України).

Так, у ст. 80 КК України зазначено, що особа звільняється від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності, які є різними залежно від ступеня тяжкості вчиненого злочину. Закінчення строків давності є підставою для звільнення особи не лише від відбування покарання, але й від кримінальної відповідальності. Зазначені інститути мають як спільні, так і відмінні риси. Зокрема, до спільних слід відносити те, що як під час звільнення від кримінальної відповідальності, так і під час від відбування покарання особа не піддається каральному впливу у разі, якщо минули визначені законом строки. Окрім того, не відрізняються особливості зупинення та переривання перебігу строків давності, а також процес їх доказування.

Водночас основною і єдиною відмінною рисою вказаних інститутів є перебіг строків давності, оскільки особа звільняється від відбування покарання, якщо з дня набрання чинності обвинувальним вироком його не було виконано в певні строки, що підтверджується обвинувальним вироком суду, в якому вказано дату його винесення та відомості про набрання ним законної сили. Крім цього, доказом набрання законної сили обвинувальним вироком може бути відповідна довідка (інформація, лист тощо) суду, який виносив обвинувальний вирок, в якій зазначено інформацію про його винесення та набрання чинності.

Слід зазначити, що доказування підстави звільнення особи від покарання у зв'язку із закінченням строків давності включає з'ясування таких питань: 1) чи поширюються строки давності на вчинений особою корупційний злочин; 2) чи закінчилися строки давності з дня набрання чинності обвинувальним вироком суду; 3) чи переривались або зупинялись строки давності з дня набрання чинності обвинувальним вироком суду.

Очевидно, що з'ясування першого питання не становить складнощів та є лише формальністю, оскільки корупційні злочини відсутні у переліку тих злочинів, за вчинення яких строк давності не застосовується. Для звільнення особи від покарання на підставі ст. 80 КК України необхідно також довести, що після набрання чинності обвинувальним вироком суду минув конкретно визначений проміжок часу. Безумовно, строки давності для злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, є різними та залежать від ступеня тяжкості вчиненого злочину (наприклад, ч. 4 ст. 368 – 15 років; ч. 3 ст. 368-2 – 10 років; ч. 3 ст. 368-4 – 5 років).

Тоді прокурору необхідно надати суду відомості про те, що злочин вчинено саме в конкретний час. Такими доказами вчинення корупційного злочину можуть бути протоколи слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, в яких зафіксовано конкретний час вчинення кримінального правопорушення або інша інформація, що на момент проведення відповідної слідчої (розшукової) дії було вчинено корупційний злочин (наприклад, протокол контролю за вчиненням злочину, протокол здійснення аудіо-, відеоконтролю особи, протокол аудіо-, відеоконтролю місця, протокол огляду місця події, протокол обшуку та їх відповідні додатки).

Наступне, що необхідно з'ясувати, чи не переривались строки давності з дня набрання чинності обвинувальним вироком, тобто чи не було вчинено нового злочину середньої тяжкості, тяжкого або особливо тяжкого злочину. Відповідно до ч. 4 ст. 80 КК України обчислення строків давності в цьому випадку починається з дня вчинення нового злочину. При цьому їх обчислення здійснюється окремо за кожний злочин. Тому слідчий, прокурор чи інші суб'єкти доказування зобов'язані надати суду докази, які підтверджують або спростовують факт вчинення особою нового злочину. Такими доказами є інформація (довідка про судимість) із спеціалізованих підрозділів МВС, які ведуть відповідні обліки осіб, які вчинили злочини; рішен-

ня суду, яким особу визнано винуватою у вчиненні злочину; процесуальні рішення слідчого, прокурора, у яких встановлений факт вчинення корупційного злочину чи інших злочинів тощо.

Для застосування інституту звільнення від покарання на підставі ст. 80 КК України обов'язково необхідно також встановити, чи ухилилася особа, що вчинила корупційний злочин, від відбування покарання. Факт такого ухилення свідчить про те, що зберігається суспільна небезпечність особи, тому залишається необхідність застосування покарання². Такими доказами можуть бути рішення слідчого, прокурора, суду про оголошення засудженого в розшук, інформація спеціальних підрозділів МВС, в якій містяться відомості про перебування особи в розшуку, а також проведення допитів родичів підозрюваного, інформація про перетин кордону тощо.

Окремого розгляду потребує питання доказування обставин, які є підставою для звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років. В.О. Меркулова справедливо зазначає, що звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років є засобом випробування засуджених жінок, оскільки держава дає їм можливість довести своє виправлення без відбуття частини призначеного судом покарання, витримавши випробувальний термін³. Відповідний кримінально-правовий інститут може бути застосований лише на стадії реального виконання призначеного судом покарання (відбування покарання), оскільки кримінальний закон забороняє звільняти таких осіб з моменту призначення судом покарання за вчинення корупційних злочинів (ст. 79 КК України). З такою позицією законодавця, очевидно, не можна погодитись, оскільки охорона дитинства та спеціальних функцій матері не повинна обмежуватись процесуальним моментом (стан вагітності у момент призначення покарання чи під час відбування покарання). Тому в обох випадках судом повинна бути дана можливість цій категорії осіб реально не відбувати покарання за умови виконання покладених на них обов'язків. Окрім того, видається, що ступінь суспільної небезпеки жінок, які вчинили корупційні злочини, аж ніяк не можна прирівнювати до ступеня суспільної небезпеки тих жінок, які вчинили вбивство, розбій, катування чи інші тяжкі або особливо тяжкі злочини, оскільки корупційним злочином не заподіюється шкода життю чи здоров'ю людини, що вважається найвищою соціальною цінністю. Іншими словами, корупційні злочини не відносяться до насильницьких злочинів, у яких особа злочинця характеризується глибокою особистісною деформацією, імпульсивною агресивністю та стійкою антисоціальною установкою. Тому корупційні злочини не повинні перебувати у переліку «на одному рівні» з тяжкими та особливо тяжкими злочинами, що унеможлиблює застосування інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років у разі призначення покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі за вчинення ними корупційного злочину. За таких умов вважаємо доцільним, що ч. 1 ст. 79 КК України необхідно викласти у такій редакції: «У разі призначення покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі вагітним жінкам або жінкам, які мають дітей віком до семи років, крім засуджених до позбавлення волі на строк більше п'яти років за тяжкі і особливо тяжкі злочини, суд може звільнити таких засуджених від відбування як основного, так і додаткового покарання зі встановленням іспитового строку в межах строку, на який, згідно з законом, жінку може бути звільнено від роботи у зв'язку з вагітністю, пологами і до досягнення дитиною семирічного віку».

З аналізу ст. 83 КК України випливає, що доказуванню підлягають такі обставини: 1) стан вагітності жінки чи народження дитини; 2) наявність сім'ї або родичів засудженої, що дали згоду на спільне з нею проживання, або можливість самостійного забезпечення належних умов для виховання дитини. Документом, який свідчить про перебування засудженої у стані вагітності, може слугувати відповідний документ, виданий медичною частиною установи виконання покарань (довідка, висновок лікарської комісії), чи довідка, надана установою, в якій на медичному обліку перебуває остання. Що стосується доказування факту народження дитини, то в цьому випадку першочерговим документом буде довідка медичного закладу про народження дитини, а також свідоцтво про народження. Зазначені обставини можуть бути також підтверджені за необхідності під час допиту інших осіб, отриманні тимчасового доступу до документів, що містяться в медичних установах тощо.

Більш складним є доказування наявності другої обставини. Так, первинними доказами є довідка про склад сім'ї з місця проживання засудженої, яка підтверджує наявність сім'ї та родичів, відповідна пись-

² Рогатинська Н.З. Предмет доказування у справах, що закриваються провадженням за nereабілітуючими підставами : дис. ... канд. юрид. наук / Н.З. Рогатинська. – К., 2008. – 152 с.

³ Меркулова В.О. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають вагітних дітей: окремі аспекти вдосконалення чинного кримінального законодавства / В.О. Меркулова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2015. – № 2. – С. 24–25.

мова згода (заява) на спільне проживання з засудженою та надання останній допомоги у вихованні та утриманні дитини, а також за можливості безпосереднє підтвердження своєї згоди в судовому засіданні. Однак положення ч. 2 ст. 83 КК України не вносять ясності щодо визначення переліку родичів, які повинні надати таку згоду, а також не врегульовано питання стосовно того, чи вважатиметься достатнім доказом наявність згоди лише одного члена сім'ї за наявності заперечень іншими членами сім'ї. В цьому випадку видається, що вирішальною згодою слід вважати згоду особи, у власності якої є житло, підтвердженням чого може бути свідоцтво про право власності, витяг з реєстру речових прав чи інші документи, які підтверджують право розпоряджатися житлом, що підтверджує можливість забезпечення місцем проживання дитини засудженої.

Проблеми в доказуванні можливості самостійного забезпечення належних умов для виховання дитини полягають у тому, що законом не визначено, що саме слідчому, прокурору чи суду слід розуміти під належними умовами. За таких умов у разі необхідності для визначення належних умов проживання необхідно залучити відповідні служби. Очевидно, що для доведення обставин забезпечення засудженою нормальних умов життя її дитини необхідно перш за все встановити наявність власного житла або можливість його придбання чи оренди. Окрім того, слід враховувати, що до належних необхідно відносити умови, які забезпечують можливість фізичного, інтелектуального, культурного розвитку дитини, її природних здібностей тощо. Таким чином, доказування можливості засудженої самостійно забезпечувати належні умови для виховання дитини полягає у наданні документів, які підтверджують її фінансово-матеріальний стан (виписки по рахунках, довідки про наявність вкладів у фінансових установах, документи про наявність іншого цінного майна, свідоцтво про право власності на житло чи витяг з реєстру речових прав на нерухоме майно, акт обстеження житлово-побутових умов, витребування характеристик з місця проживання та роботи тощо), а також документи, які підтверджують можливість її подальшого працевлаштування.

Особливості доказування обставин, які є підставою для звільнення від покарання за хворобою за вчинення корупційного злочину, полягають у такому. Згідно з ч. 1, 2 ст. 84 КК України особа звільняється від покарання, якщо вона під час його відбування захворіла на психічну хворобу (що позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними) або іншу тяжку хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання. Схоже положення передбачене у п. 1 ч. 1 ст. 536 КПК України, однак у вказаній статті йдеться не про звільнення особи від відбування покарання, а про відстрочку виконання вироку, що є більш правильним, оскільки у разі її одужання вона повинна бути спрямована для відбування покарання. Проте, на мій погляд, більш правильно говорити про звільнення від покарання за хворобою, якщо особа не одужала, або ж якщо час, протягом якого до неї застосовувалися примусові заходи медичного характеру, зарахувався в строк покарання.

З аналізу ч. 1, 2 ст. 84 КК України та п. 1 ч. 1 ст. 536 КПК України випливає, що підставою для порушення питання про можливість звільнення засудженого від відбування покарання за хворобою є наявність двох обов'язкових умов: 1) наявність тяжкої хвороби засудженого; 2) така хвороба перешкоджає відбуванню покарання. У юридичній літературі під першою умовою звільнення від відбування покарання розуміють фізичну та (або) психічну хворобу засудженої особи⁴. При цьому під час застосування звільнення особи від відбування покарання через психічну хворобу суд не уповноважений оцінювати обставини, які стосуються вчиненого злочину, особи винного чи тривалості не відбутої частини покарання, оскільки до уваги береться лише стан психічного здоров'я. Що стосується звільнення від покарання за іншою тяжкою хворобою (фізична хвороба), то в такому випадку суд також повинен враховувати тяжкість вчиненого злочину, характер захворювання, особу засудженого та інші обставини справи. Така позиція законодавця є виправданою, оскільки психічне захворювання таким чином змінює свідомість засудженого, що він перестає сприймати покарання як певний захід примусу за вчинений ним злочин. Тобто така особа не здатна повноцінно піддаватись каральному впливу держави. Натомість тяжке фізичне захворювання, як правило, не тягне за собою таких наслідків.

Отже, доказування наявності тяжкої хвороби у засудженого здійснюється на підставі висновку спеціальної лікарської комісії про медичне обстеження засудженого, який готується начальником установи (органу) виконання покарань чи слідчого ізолятора та надсилається до суду з поданням про звільнення особи від відбування покарання. У такому висновку повинні міститися відомості про перебіг самого захворювання, його тривалість, вид лікування тощо. Окрім того, наявність в особи тяжкого захворювання може бути підтверджена висновком судово-медичної експертизи, якщо у суду є сумніви щодо достовірності та

⁴ Фойницький І.Я. Курс уголовного судопроизводства : в 2 т. / И.Я. Фойницкий. – СПб. : Сенатская типография, 1910. – Т. 2. – 1910. – 546 с.

обґрунтованості поставленого діагнозу. Разом із поданням до суду надсилаються копія вироку, особова справа засудженого, а також відомості, які характеризують поведінку засудженого під час відбування покарання.

В практичній діяльності існують випадки, коли про наявність тяжкого захворювання, яке може бути підставою для звільнення особи від покарання за хворобою, відомо під час проведення досудового розслідування. В такому разі встановлення наявності такого захворювання шляхом проведення судово-медичної, судово-психіатричної експертизи є обов'язковим для слідчого, прокурора та підлягає доказуванню з урахуванням положень ч. 2 ст. 9 КПК України щодо обов'язку виявлення обставин як тих, які викривають, так і тих, які виправдовують підозрюваного, а також тих, що пом'якшують покарання.

З аналізу положень ч. 2 ст. 84 КК України випливає, що особа, яка вчинила корупційний злочин, може бути звільнена від покарання або від подальшого його відбування у разі, якщо вона захворіла на іншу тяжку хворобу після вчинення злочину або постановлення вироку. Водночас не виключені випадки, що особа могла вчинити злочин, вже маючи тяжку (фізичну) хворобу. Однак законодавець не передбачив можливості звільнення від покарання таких осіб, що суперечить принципу гуманізму. Така позиція є незрозумілою, оскільки, незалежно від того, чи особа захворіла на тяжку хворобу до моменту вчинення злочину чи після його вчинення, вона за наявності підстав, передбачених ст. 84 та п. 1 ч. 1 ст. 536 КПК України, повинна бути звільнена від покарання або його відбування, оскільки її тяжкий стан здоров'я фактично перешкоджає здійсненню на нього виправного впливу. На основі вищенаведеного пропонуємо внести відповідні корективи у зміст ч. 2 ст. 84 КК України та викласти її в такій редакції: «Особа, в якій було тяжке (фізичне) захворювання на момент вчинення злочину і яка не одужала до моменту постановлення вироку, чи яка після вчинення злочину або постановлення вироку захворіла на іншу тяжку хворобу, що перешкоджає відбуванню покарання, може бути звільнена від покарання або від подальшого його відбування».

Наступною обставиною, яка підлягає доказуванню, є встановлення факту того, що тяжка хвороба перешкоджає відбуванню покарання, оскільки якщо це не доведено, то відстрочення виконання вироку не застосовується. Наказом Міністерства юстиції України та Міністерства охорони здоров'я України від 15 серпня 2014 р. № 1348/5/572 затверджено «Порядок організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі», у якому в Додатку 12 передбачено відповідний Перелік⁵. Однак встановлення лише самого факту про те, що тяжка хвороба засудженого передбачена у Переліку без наявності інших доказів, які підтверджують дійсний стан здоров'я засудженого, не слугуватиме підставою для його звільнення. Наприклад, колегія суддів Апеляційного суду Полтавської області дійшла висновку про те, що надані обвинуваченим у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 369-2 КК України, документи не дають підстав для звільнення його від відбування покарання у зв'язку із хворобою, оскільки хоча «у наданих довідках обвинуваченим хвороба відноситься до тих, що зазначені в «Переліку захворювань, які є підставою для подання в суди матеріалів про звільнення засуджених від подальшого відбування покарання», але наявність у нього хвороби не підтверджена спеціальною медичною комісією з обов'язковим залученням фахівців відповідного профілю установ органів охорони здоров'я»⁶. На ухвалу колегії суддів від 9 вересня 2015 р. була висловлена окрема думка судді В.П. Томилка, який вважає, що обвинувачений хворіє на тяжку хворобу, яка, відповідно до вищевказаного Переліку, є підставою для звільнення його від відбування покарання⁷. Водночас наявність лише тяжкої хвороби засудженого не є єдиною умовою, яка передбачає звільненню від відбування покарання. Тому у разі відсутності інших документів, зокрема, висновку спеціальної лікарської комісії, у якому містяться відомості про перебіг самого захворювання, його тривалості, а також підтвердження факту, що така хвороба перешкоджає відбуванню покарання, суд не вправі прийняти рішення про таке звільнення особи на підставі ч. 2 ст. 84 КК України.

Водночас видається, що встановлення обставин, які в подальшому можуть слугувати підставою для звільнення особи від покарання, є обов'язком слідчого, прокурора, суду, які повинні з'ясувати наявність чи відсутність тяжкої фізичної хвороби у підозрюваного (обвинуваченого) шляхом призначення судово-медичної експертизи. Однак у КПК України це питання жодним чином не регламентовано. Зокрема, у ст. 242 КПК України серед випадків обов'язкового призначення судово-медичної експертизи не передба-

⁵ Порядок організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі від 15 серпня 2014 р. № 1348/5/572 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0990-14/page3>.

⁶ Ухвала Апеляційного суду Полтавської області від 9 вересня 2015 р. Справа № 533/437/13-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/50567887>.

⁷ Окрема думка судді Апеляційного суду Полтавської області В.П. Томилка на ухвалу колегії суддів від 9 вересня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/50567825>.

чено її проведення для встановлення захворювання у підозрюваного, що може бути підставою для його звільнення від відбування покарання.

Таким чином, на мою думку, у разі наявності відомостей у кримінальному провадженні про наявні захворювання у підозрюваного слідчий, прокурор зобов'язані залучити експерта відповідної спеціалізації для проведення комісійної судово-медичної експертизи з метою встановлення наявності захворювань у підозрюваного, які можуть бути підставою для звільнення особи від відбування покарання.

Тому пропоную внести зміни до ст. 242 КПК України, доповнивши ч. 2 п. 7, який викласти у такій редакції: «встановлення захворювання підозрюваного (обвинуваченого) за наявності відомостей про його наявність».

Необхідність передбачення в КПК України вимоги про обов'язковість проведення експертизи для встановлення захворювання підозрюваного (обвинуваченого) впливає з положень п. 5 ч. 1 ст. 91 КПК України щодо обов'язку доказування обставин, що є підставою для звільнення особи від покарання. Адже у такому разі висновок судово-медичної експертизи, яким буде встановлено наявність захворювань у підозрюваного (обвинуваченого), є підставою для звільнення його від відбування покарання.

Повертаючись до питання доказування другої умови звільнення від відбування покарання за хворобою (тяжка хвороба перешкоджає відбуванню покарання), стає очевидним, що основним документом, який це підтверджує, повинен бути той же висновок спеціальної лікарської комісії про медичне обстеження засудженого чи висновок судово-медичної експертизи, у яких повинно вказуватись, що те чи інше захворювання становить небезпеку для життя засудженого та може призвести до погіршення його здоров'я, а тому перешкоджає відбуванню покарання. Окрім того, необхідно довести факт, що стаціонарне лікування засудженого в умовах відбування покарання не дало бажаного результату і призвело до погіршення його стану. Європейський суд з прав людини до однієї з умов, яку необхідно розглядати під час вирішення питання про можливість звільнення засудженого за хворобою, яка перешкоджає відбуванню покарання, відносить адекватність та дієвість медичної допомоги, яка надається в умовах відбування покарання⁸. Така позиція є слушною, оскільки у разі наявності у засудженого тимчасової тяжкої фізичної хвороби його поміщують до лікувального закладу місць позбавлення волі, а якщо лікування дало позитивні результати, то немає підстав звільняти особу від відбування покарання за хворобою.

Нарешті, останніми видами звільнення від покарання є амністія (ст. 86 КК України) та помилування (ст. 87 КК України), що «є однією із форм прощення державою осіб, які вчинили злочин»⁹. Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про застосування амністії в Україні» від 14 травня 2014 р. особи, визнані винними у вчиненні злочину обвинувальним вироком суду, кримінальні провадження стосовно яких розглянуті судами, але вироки стосовно яких не набрали законної сили, можуть бути повністю або частково звільнені від відбування покарання. Однак відповідне положення не можна застосовувати повною мірою щодо осіб, які вчинили корупційні злочини. Зокрема, кримінальним законодавством передбачена заборона звільнення від відбування покарання відносно цієї категорії осіб, якщо вони визнані винними у вчиненні корупційних злочинів, вироки стосовно яких не набрали законної сили. Окрім того, відповідне звільнення можливе лише за умови фактичного відбуття певних строків покарання, передбачених ч. 3 ст. 81 КК України.

Натомість помилування, відповідно до п. 13 Положення про порядок здійснення помилування від 21 квітня 2015 р. № 223/2015¹⁰, здійснюється Президентом України стосовно індивідуально визначеної особи на підставі відповідного указу. Однак щодо осіб, які вчинили корупційні злочини, законодавець знову передбачає певні обмеження. Зокрема, такі особи можуть бути звільнені від відбування покарання в порядку помилування після фактичного відбуття ними строків, встановлених ч. 3 ст. 81 КК України.

Доказування обставин про звільнення від покарання за вчинення корупційних злочинів на підставі Закону України про амністію або акта про помилування не становить особливих труднощів та є лише формальністю, оскільки таке звільнення можливе лише за умови відбуття певного визначеного строку пока-

⁸ Справа «Мельник проти України» від 28 березня 2006 р. (Заява № 72286/01) / Європейський суд з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_049/page.

⁹ Лихова С.Я. Проблеми застосування амністії та помилування щодо осіб, засуджених до позбавлення волі / С.Я. Лихова, А.О. Бідна // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2013. – Вип. 32. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2013_32_25.

¹⁰ Положення про порядок здійснення помилування, затвердженого Указом Президента України від 21 квітня 2015 р. № 223/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/223/2015>.

рання. У вказаній категорії основними доказами є документ з установи виконання покарань, який доказує факт відбуття визначного терміну, а також документи, які підтверджують, що засуджений є суб'єктом, до якого може бути застосовано звільнення від покарання на підставі акта амністії (наприклад, наявність інвалідності, наявність неповнолітніх дітей, досягнення пенсійного віку).

Підготовку матеріалів до розгляду клопотання про помилування та повідомлення заявника про результати такого розгляду здійснює Департамент з питань помилування Адміністрації Президента України. При цьому під час розгляду клопотання про помилування враховуються ступінь тяжкості вчиненого злочину, строк відбутого покарання, особа засудженого, його поведінка, щире каяття, сімейні та інші обставини, а також думка адміністрації установи виконання покарань або іншого органу, який виконує покарання (п. 9 Положення про порядок здійснення помилування від 21 квітня 2015 р.).

Отже, для застосування помилування щодо особи важливим є доказування обставин, які характеризують особу засудженого, його поведінку за час відбування покарання, кількість застосованих до нього стягнень та заохочень тощо. Окрім того, до особистого клопотання про помилування можуть долучатися й інші документи, зокрема документи, які підтверджують наявність наукового ступеня, вченого звання, досягнень у спорті, творчості тощо, які позитивно характеризують засудженого та підтверджують, що відповідна особа може бути суспільно корисною.

Висновки. Доказування обставин, які є підставою для звільнення осіб, які вчинили корупційні злочини, від покарання полягає у наданні суб'єктами кримінального провадження сукупності доказів, які підтверджують те, що така особа втратила суспільну небезпеку чи пройшли законодавчо визначені терміни застосування покарання.

Анотація

У статті досліджено особливості доказування обставин, що є підставою для звільнення особи від покарання за вчинення корупційних злочинів у сфері службової діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг через призму ст. ст. 80, 83, 84, 86, 87 КК України, а також обставини, за наявності яких зупиняються чи перериваються строки давності з дня набрання чинності обвинувальним вироком суду, а також тих, які засвідчують факт наявності тяжкої хвороби засудженого, яка перешкоджає відбуванню покарання.

Summary

The article explores the features of evidence proving the grounds for dismissing a person from punishment for corruption crimes in the field of service activity related to the provision of public services through the prism of art. art. 80, 83, 84, 86, 87 of the Criminal Code of Ukraine, as well as circumstances in the presence of which the limitation periods from the date of entry into force of the court's conviction are suspended or interrupted, and those that certify the existence of a serious illness of the convicted person, which impedes the punishment.

Використана література:

1. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1698-18/page2>.
2. Рогатинська Н.З. Предмет доказування у справах, що закриваються провадженням за не реабілітуючими підставами : дис. ... канд. юрид. наук / Н.З. Рогатинська. – К., 2008. – 202 с.
3. Меркулова В.О. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають вагітних дітей: окремі аспекти вдосконалення чинного кримінального законодавства / В.О. Меркулова // Південноукраїнський правничий часопис. – 2015. – № 2. – С. 24–30.
4. Фойницький І.Я. Курс уголовного судопроизводства : в 2 т. / І.Я. Фойницький. – СПб. : Сенатская типография, 1910. – Т. 2. – 1910. – 572 с.

5. Порядок організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі від 15 серпня 2014 р. № 1348/5/572 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0990-14/page3>.
6. Ухвала Апеляційного суду Полтавської області від 9 вересня 2015 р. Справа № 533/437/13-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/50567887>.
7. Окрема думка судді Апеляційного суду Полтавської області В.П. Томилка на ухвалу колегії суддів від 9 вересня 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/50567825>.
8. Справа «Мельник проти України» від 28 березня 2006 р. (Заява № 72286/01) / Європейський суд з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_049/page.
9. Лихова С.Я. Проблеми застосування амністії та помилування щодо осіб, засуджених до позбавлення волі / С.Я. Лихова, А.О. Бідна // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2013. – Вип. 32. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2013_32_25.
10. Положення про порядок здійснення помилування, затвердженого Указом Президента України від 21 квітня 2015 р. № 223/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/223/2015>.

Артем Шевчишен,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри приватноправових дисциплін
Університету сучасних знань